

ЮРІЙ ЯНОВСЬКИЙ

(1902–1954)

Письменник, кіноредактор, кіносценарист.

Роман «Майстер корабля» (1928)

Ключові слова:

- модернізм; неоромантизм;
- епос;
- автобіографічний роман, «кінороман» (В. Панченко);
- форма – монолог-сповідь оповідача (подорож-спогад з майбутнього в минуле);
- експериментальна проза 20-х років ХХ століття, авангардна проза (О. Сайковська);
- ознаки модерністичності: елементи детективного, пригодницько-завантюрного жанру; іронізація; романтика настрою; новітні образи моря, міста (мариністичний колорит); екзотичність (місця, імена), пейзаж;
- романтика віталізму – непереможне життяствердження;
- метод написання – прийом ретроспекції: про минуле, але з висоти майбутнього;
- зміщення часових і просторових площин;
- складники твору: ремарки (описова частина), діалог і монолог (пряма мова персонажів), авторський текст (закадровий голос), розмаїті пояснювальні написи;
- символіка твору: *корабель* – образ держави; *робота над будівництвом вітрильника* – поривання людини до гармонії із собою та світом; *стародавні креслення для справжнього корабля* – програма духовного відродження українців для власного шляху розвитку;
- прототипне місто – Одеса («Голлівуд на березі Чорного моря»), Богдан – військовий діяч Юрій Тютюнник та актор Григорій Гричер, Директор – матрос Павло Нечеса, редактор-оповідач То-Ма-Кі (Товариш майстер кіно) – автор Юрій Яновський, режисер Сев – Олександр Довженко, Професор – художник Василь Кричевський, Тайах – балерина Іта Пензо;

- основні мотиви – «молодість, труд і любов» (Б. Якубинський), творчість, дружба: «блукання героя за межами вітчизни, повернення на батьківщину» (Н. Заверталюк);
- художні деталі (штормовий вітер, берег, морські простори, якір);
- тема: осмислення життєвого досвіду, пов'язаного з морем і кіномистецтвом;
- ідея: опоектизація вільного творчого начала в людині, усвідомлення особистістю належності до певної нації, утвердження думки про розбудову суспільства зі справжніми гуманістичними цінностями;
- заборона твору (філософія культури нації розцінена як вияв українського буржуазного націоналізму) (Н. Заверталюк).

Цитатник

Про Ю. Яновського та роман «Майстер корабля».

- Юрій Яновський – Майстер Корабля.
(Л. Старинкевич)
- Майстер залізної троянди.
(М. Бажан)
- ...Відкрив і завоював нам море, море в значенні не географічному чи навіть геополітичному, а в значенні психологічному, як окремий духовний комплекс, який був або ослаблений у нас, або й цілком спаралізований.
(Є. Маланюк)
- Про море: «...вважає своєю новиною, непережитою знадою далеких обр'їв».
- Пафос викладу, поруч урочистої стриманості, новий для нашої літератури. Несподівано поєднаний матеріал – море й кіно, тонке плетиво любовної інтриги, проста й міцна фраза, сміливі злами розповідних планів – усе це робить з «Майстра корабля» видатне й поступове явище нашого літературного сьогодні.
(В. Підмогильний)
- Патетичний фрегат.
- Книга легка і життєжадібна...
(В. Панченко)

- ...Один з найзагадковіших, найоригінальніших українських романів ХХ століття...

(В. Кандицька)

- Роман є своєрідною мозаїкою, де поєднано різноманітні жанри (мемуари, белетристика, притча, епістолярій, саморефлексія персонажів), які утворюють художню формозмістову цілісність.

(Т. Ткаченко)

- Письменник, «наситуючи «Майстра корабля» авантюристичними, пригодницькими елементами, натхненню передаючи життєствердну атмосферу творчості, держання, намагаючись «узіковічити» в образах романтичних героїв своє вишукане, рідне по духу товариство (О. Довженко, В. Кричевський, П. Нечеса, Іта Пензо, Г. Грічкер), сміливо дав волю своїй розкішній уяві.

(Р. Мовчан)

З роману «Майстер корабля».

- Уявіть собі юнака — невисокого й стрункого, із сірими очима й енергійним ротом, погляд насмішуватий і впертий, руки, що люблять доторкнутись до забороненого й відчутти присмність там, де страшно (*портрет оповідача-редактора То-Ма-Кі*).
- ...з однаковою гордістю стоятиме серед велетенських машин... на палубі океанського корабля, що йде в невідомі країни, він стоятиме з однаковою гордістю й серед неміряного степу, схираючись на палицю. Бо в ньому є одвічне обличчя людини... (*Характеристика режисера Сева*).
- ...прекрасний екземпляр мужчини. Обличчя обвітрене й мужнє, а тіло радувало очі чистими лініями... (*Опис шойно врятованого Богдана*).
- ...блідий матрос, чорнявий і смагливий, із затьмареними очима, страшенно змучений попередньою мандрівкою на щоглі. Чорнява борідка пробивалася на щелепах, обличчя приємне, хоч і некрасне. Вражав погляд, що завше був скерований в обличчя співбесідника (*портрет Богдана*).
- Коли б тільки його не змальовували синьою фарбою та красивими епітетами. Обов'язково над ним мусить літати чайка, що кивчить-проквидяє, буревісники, що чують бурю, і кораблі з білими доскутами парусів... (*Автор-оповідач про море*).

- ...Ти, може, думаєш замість одягати наших людей у драпі святки й вишивані сорочки? Страждання, злидні, союзебика й постійні мандри зі своєї землі — на землі іншій, у каторгу, в ярмо, у перевертні? Ти думаєш, що ми не можемо підняти якор свого корабля й поставити паруси? Що ми не сильні духом і ділами для того, щоб заспівати веселі пісні про далекі краї, про блакитні високості неба, про бадьорі химери оновленого духу? *(Заповітні думки оповідача-редактора про завдання та потенціал українського мистецтва).*
- ...Тепер ви підняли мене з того місця, де я лежала при дорозі, загубивши людське обличчя, ви посадили мене на корабель — дайте ж мені попливти, наставивши вітрила... *(Репліка-відповідь Тайях «трикутника» закоханих).*
- ...панцерник, старовинний бриг... одслужив уже службу морську... грот-мачти — якесь непорозуміння... витягнуто з дощовниці... тихої затоки корабельного гробовища *(образ корабля з минулого, протилежний образу майбутнього корабля, що будується для зйомок фільму).*
- ...я іноді хворію на ностальгію, тобто в мене з'являється нудьга за батьківщиною... *(зізнання Богдана).*
- ...Людина — натура творча. Людині треба, щоб її робота залишалася після неї самої жити. Тоді людина працюватиме так, як співає *(вислів, що став афористичним).*
- Радісна праця — ознака творчості *(вислів, що став афористичним).*
- ...У мене одна наречена, наречена з коліски, про яку я думав, мабуть, і тоді, коли не вмів ще говорити. Наречена, що для неї я жив ціле життя, їй присвятив сталеву шпату й за неї підставив під мечі важкий щит. ...Для неї я був сміливий і впертий, заради неї я хотів бути в першій лаві бійців — бійців за її розквітання. Для неї я полюбив море, поставив на гербі якор, що його приймають усі моря світу, і колишеться над ним могутній корабель. Культура нації — звать її *(оповідач як представник молодшої генерації української творчої інтелігенції про власне призначення).*
- ...стоїть під бугшпритом. Вона веде корабель, оберігає його від рифів і заспокоює хвилі *(майстер корабля, тобто дерев'яна фігура над бугшпритом у фільмі «Трикутник» (1989)).*

ВАСИЛЬ СТЕФАНІК
(1871–1936)

Письменник.
Представник Покутської трійці, експресіоніст, майстер психологічної новели.

Новела «Камінний хрест» (1900)

Ключові слова:

- епос;
- психологічна новела (за визначенням автора — студія, тобто художнє дослідження душевних переживань героя);
- експресіонізм;
- сім розділів;
- еміграція за океан галицького селянства на межі ХІХ і ХХ ст. (прощання хлібороба Івана Дідуха із сусідами у зв'язку з виїздом до Канади);
- нерозривність єдності селянина з рідною землею.

Понятійний апарат

Експресіонізм — стильова течія модернізму першої чверті ХХ ст., у якій основними принципами стають суб'єктивність, експеримент і новизна. Особливу важливість набуває відмова від вимоги зображувати дійсність об'єктивно. Мистецтво експресіонізму проникнуте відчуттям повсякденного болю, страхом за майбутнє людини, чие життя спрямовують соціальні механізми, що загрожують людині безглуздою загибеллю. Повсякденний біль, невтішне майбутнє, спричинене соціальними мотивами, переживає головний герой новели (студії) «Камінний хрест» В. Стефаніка Іван Дідух.

Цитатник

Про В. Стефаніка і новелу «Камінний хрест».

- Стефанік — це митець з Божої ласки. Він досконально володіє формою і має подиву гідний смак у доборі своїх творчих засобів. Він уміє найпростішими засобами справити якнайбільше враження.

- Може, найбільший артист, який появилася в нас від часу Шевченка... Стефаник – абсолютний пан форми... Його новели – як найкращі народні пісні, у яких немає риторики, жодної сентиментальності, а тільки наочне, голе, просте, невідфарбоване життя, дуже часто сумна дійсність, але оздоблена золотом найправдивішої поезії.

(І. Франко)

- ...коротко, сильно і страшно пише ця людина.

(Максим Горький)

Із новели «Камінний хрест».

- Та я вас прошу, газди, аби ви, як мете на світу неділю поде світити, аби ви ніколи мого горба не минали (*Іван Дідух до односельців*).
- Догори ліз кінь, як по леду, а Івана як коли би хто буком по чолі тріснув, така велика жила напухала йому на чолі. Згорі кінь виглядав, як би Іван його повісив на нашилльнику за якусь велику провину, а ліва рука Івана обвинялася сією синіх жил, як ланцюгом із синьої сталі (*опис Івана Дідуха в тяжкій праці на горбі*).
- На тім горбі копали жінки пісок, і зівав він ярами та печерами під небеса, як страшний велетень (*опис горба*).
- А ще Івана кликали в селі Переломаним. Мав у поясі хибу, бо все ходив схилений, як би два залізні краки стягали тулуб до ніг. То його вітер підвіяв (*опис Івана Дідуха*).
- Ви знаєте, що я собі на своїм горбі хресток камінний поклав... Такий тяжкий, що горб го не скине, мусить го на собі тримати так, як мене тримав. Хотів-см кілька пам'яток по собі лишити (*Іван Дідух про встановленого на горбі хреста*).
- Як уходили налад до хати, то ціла хата заридала. Як би хмара плачу, що нависла над селом, прирвалася, як би горе людське дунайське загату розірвало – такий був плач (*прощання селян з Дідухом у фіналі новели*).

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

(1871–1913)

Справжнє ім'я та прізвище – Лариса Косач.
Письмениця.
Лесю Українку називають *Дочкою Прометея*.

Ліричний вірш «Contra spem spero!» (1890)

Ключові слова:

- лірика;
- ліричний вірш;
- особиста (філософська) лірика;
- модернізм: неоромантизм;
- творче кредо;
- прийом антитези;
- заперечення тужливих настроїв, протиприродних молодості;
- оптимізм людини за будь-яких життєвих ситуацій;
- без надії сподіваюсь (переклад назви вірша);
- збірка «На крилах пісень».

Драма-феєрія «Лісова пісня» (1911)

Ключові слова:

- драма;
- драма-феєрія (філософська драматична поема);
- модернізм: неоромантизм;
- пролог (провесінь) і три дії (кожна дія – окрема пора року: рання весна, пізнє літо й пізня осінь);
- зображення світу людини та світу природи в їхніх гармонійних і суперечливих взаєминах;
- оспівування краси людських взаємин, пориву до щастя, незбагненної сили великого кохання;
- віриість своєму призначенню як основа гармонійного буття;
- екранізація, анімація, відеогра.

Полюційний апарат

Феєрія – драматичний твір з фантастично-казковим сюжетом, якому притаманні виразний ліризм, широке змалювання міфічних персонажів, зіставлення світу людини і природи.

Цитатник

Про Лесю Українку та її твори.

- Читаючи м'які та рознервовані або холодно-резоонерські писання сучасних молодих українців-мужчин і порівнюючи їх з тими бадьорими, стильними та сміливими, а при тім такими простими, такими широкими словами Лесі Українки, мимоволі думаєш, що ся хвора, слабосила дівчина – трохи чи не одинокий мужчина на всю новочасну соборну Україну. Але проте вона дівчина, у неї є м'яке жіноче серце.

(І. Франко)

- Зовсім особно, як чарівний завітаний острів, височіє у творчій спадщині Лесі Українки драма-феєрія «Лісова пісня».
- У «Лісовій пісні» найсильніше виявилася одна з основних рис Лесиною світовідчуження та творчої манери – музикальність, найвищих верховин сягнула гнучкість і розмаїтість Лесиною слова – легкого, як серпанок, у речах Мавки, густо-мідного в устах «Того, що в скалі сидить», пронизаного вогнем пристрасті в Перелесника¹, добродушного та ясно-спокійного в дядька Лева, прибитого денними турботами до землі в Лукашевої матері, віжного, тривожного й наївного в Лукаша.

(М. Рильський)

- Мені здається, що я просто згадала наші ліси та затужила за ними. А то ще я й здавна тую Мавку «в умі держала», ще аж з того часу, як ти в Жаборниці мені щось про Мавок розказувала, як ми йшли якимсь лісом з маленькими, але дуже рясними деревами. Потім я в Колоджакному в місячну ніч бігала самотою в ліс (ни того ніхто не знали) і там ждала, щоб мені при-

ІВАН КАРПЕНКО-КАРИЙ

(1845 - 1907)

Справжній ім'я на прізвище – Іван Тобілевич,
Драматург, актор, режисер, представник «Театру корифеїв».

Комедія «Мартин Борули» (1886)

Ключові слова

- драма;
- комедія;
- реалізм;
- новаторський внесок;
- в основі сюжету – справжній факт;
- автобіографічність;
- дворянство як міф про краще життя;
- висміяття бюрократизму й судової системи, заснованої на хабарництві;
- засудження підміни особистісних цінностей станомою належністю;
- тематична спорідненість із комедією Мольєра «Міщанин-шляхтич»;
- «Театр корифеїв».

Понятійний апарат

Комедія – драматичний твір, у якому в доброзичливо-смішній формі викриваються негативні суспільні та побутові явища й за допомогою засобів гумору й сатири розвінчуються.

Трагедія – драматичний твір, у якому зображено напружений конфлікт, зумовлений неможливістю втілення бажань героя, який прагне повною мірою реалізувати свої наміри.

Трагікомедія – драматичний жанр, у якому поєднано ознаки трагедії та комедії.

Цитатник

Про І. Карпенка-Карого.

- Чим він був для України, для розвою її громадського та духовного життя, се відчуває кожний, хто чи то бачив на сцені, чи хоч би лише читав його твори; се розуміє кожний.